

УДК 008:[316.77:654.1](477+100)

Колодко А. І.

Львівська національна академія мистецтв

ОСНОВНІ КОНЦЕПЦІЇ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА: ЗАРУБІЖНИЙ ТА УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД

Колодко А. І. Основні концепції інформаційного суспільства: зарубіжний та український досвід. Прослідковано теорію появи та розвитку сучасного інформаційного суспільства в контексті теоретичних напрацювань у сфері культурології, філософії та мас-медіа. Висвітлено процес формування інформаційного суспільства в ХХ—ХХІ ст. та його вплив на свідомість людини, її світогляд. Показано період зародження поняття «інформаційне суспільство» в середині ХХ ст. та еволюцію технологічних засобів, які упродовж своєї історії здійснювали та продовжують здійснювати вплив на життя людства. Розглянуто гіпотези та наукові судження авторитетних світових дослідників стосовно розвитку інформаційного суспільства, його впливу на соціум, завоювання домінуючих позицій у розвитку світової цивілізації. Виокремлено інформацію як новий цінний ресурс для розвитку культури, науки та економіки. Здійснено огляд українського інформаційного суспільства, як структури, сформованої у період тоталітарного режиму. Запропоновано модель розвитку інформаційного суспільства в Україні з урахуванням соціокультурних інтересів громадян різних вікових категорій.

Ключові слова: інформація, суспільство, теорія, телекомунікація, технологія.

Колодко А. И. Основные концепции информационного общества: зарубежный и украинский опыт. Исследована теория появления и развития современного информационного общества в контексте теоретических разработок в сфере культурологии, философии и масс-медиа. Освещен процесс формирования информационного общества в ХХ—ХХІ вв. и его влияние на сознание человека, его мировоззрение. Показано период зарождения понятия «информационное общество» в середине ХХ в. и эволюцию технологических средств, которые на протяжении своей истории осуществляли и продолжают оказывать влияние на жизнь человечества. Рассмотрены гипотезы и научные суждения авторитетных мировых исследователей по развитию информационного общества, его влияния на социум, завоевание доминирующих позиций в развитии мировой цивилизации. Выделено информацию как новый ценный ресурс для развития культуры, науки и экономики.

Осуществлен обзор украинского информационного общества, как структуры, сложившейся в период тоталитарного режима. Предложена модель развития информационного общества в Украине с учетом социокультурных интересов граждан различных возрастных категорий.

Ключевые слова: информация, общество, теория, телекоммуникация, технология.

Kolodko A. Main conceptions of the information society: foreign and Ukrainian experiences.

Background. In recent years an increased interest in the theory of the information society can be seen. The sheer term “information” has a lot of complicated and thorny definitions. In the area of economy “information” can be defined as the evidence concerning certain people, problems or situations. In the area of cybernetics the information “reduces the diversity” and that is the way to adjust the information system making its behavior foreseen. The infrastructure of the information society is presented by new “intellectual” technology, not by mechanic technology. The society goes into the technologic epoch of its development just when the social processes become completely foreseen and fully-programmable. In the New Philosophic Dictionary the term “information” is considered as the most general scientific notion which characterizes some material, a certain amount of evidence, any knowledge, etc. The notion of “information society” was introduced in the science simultaneously in the USA and in Japan at the beginning of the 1960s by the researchers in the media and information F. Machlup and T. Umesao. The theory of the information society was developed by such authors as G. Maklyuan, D. Bell, A. Toffler, T. Stouner, Y. Masuda, P. Drucker, M. Castells, N. Wiener, Y. Hayashy, S. Moskovichi and others. In the scientific works of these researchers the problem of information society as a structure with a big intellectual potential based on the communication is considered. There are three traditional models of media: the press, the radio and the television. A stable interest of the consumers in certain programs (on the radio or on the television) is the first step towards information society formation for the world of media starts to replace the reality by different alternative samples of information programs of different genres. Each mass media occupies certain place in the system of media. The media structures compete and complement each other at the same time. The creators of the information culture construct an artificial universe (audiovisual or printed) which catch the interest of media consumers. The press has the most constant attendance due to subscription for the periodicals. The three main aspects of the media are complementing each other in different areas of culture, science, economy both in Ukraine and in the world. Their permanent transformation and improvement incite them to fulfill their main paper in the formation of the information society.

Objectives. The objective of this research is to define the factors influencing the global and the Ukrainian experience of the information society evolution. It is essential to make a point of the influence of the IT environment on the modern humanity, to characterize properly the notion of “information” in the native and the global socio-cultural environments. Another important task is to compare the conditions of the information so-

ciety in Ukraine and abroad to use foreign experience for improving the situation we have in our country.

Methods. *So far the method of conceptual analysis was used to design the concepts "information" and "information society", descriptive method was used to characterize the influence of the information on the society. There are also hypotheses and predictions concerning information society future development besides these methods. All these scientific methods help us to understand better the information ambience and the human being in it. Results.* *The results of the research support the idea that the development of the information society in Ukraine is behind time. According to the annual research, devoted to the activity of information technologies and new media samples in different countries and carried out by World Economic Forum, Ukraine occupied the 82-nd place among 134 countries of the world in 2010. In the near future the success of the informatization in a given country will define its role and place in the world community. The information potential of the society is measured not only by the level of information and media structure development but also by the level of information culture of the society. Ukrainian scientists should adopt experience from their foreign associates to boost their figures in the area of media and information. Conclusions.* *The functioning of the information society in the world facilitates the development of information culture, induces the adoption of civil standards of creation and distribution of the information in the developed countries of different continents. The key scientists of USA Japan, Europe and Russia state it in their research works. The experience of the other countries concerning the development of the information society is vitally important for Ukraine which is just joining this way and making progress. Native standards in Ukraine should be risen to the level of the world standards, but home cultural originality and national identity should be kept in mind. All he age brackets should be involved in the information society life, but a good deal of world information standards should be taken censoriously, considering native culture-historical traditions and peculiarities of national character.*

Keywords: *information society theory, telecommunications, technology.*

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку суспільства важливою відмінною рисою є його інформатизація, котра пов'язана із забезпеченням зацікавлених суб'єктів достовірними сучасними знаннями у всіх сферах діяльності. Прогрес у виробничій сфері, соціальній, політичній і економічній частинах життя, зміна динаміки процесів у всіх галузях людської діяльності призвели до зростання попиту на знання та до створення нових засобів задоволення цих потреб. Світова спільнота увійшла в епоху розвитку, коли інформація стала однією з головних цінностей в повсякденному житті кожної людини.

Термін «інформація» має чимало складних і суперечливих означень. У сфері економіки інформація — це дані, котрі стосуються конкретних людей, проблем, ситуацій [1: 164]. У сфері кіберне-

тики інформація «зменшує різноманітність», що є способом регулювання інформаційної системи, поведінка якої стає більш передбачуваною [2: 67]. У Новітньому філософському словнику «інформація» розглядається як одне з найбільш загальних наукових понять, котре охарактеризовує певні свідчення, сукупність визначеної кількості даних, знань загалом тощо [3: 506].

В широкому сенсі під інформацією ми розуміємо обмін знаннями, духовними та культурними цінностями, моральними та правовими нормами, що передаються усним, писемним чи технічним засобами між людьми, людиною і машиною, машиною і машиною.

Актуальність теми. Стрімкий розвиток та постійне вдосконалення інформаційних технологій (медіа-технологій, Інтернету), стало відправною точкою розвитку сучасного суспільства, побудованого на використанні різної інформації у всіх сферах життя і професійної діяльності споживачів: в науці, економіці, побутовій сфері, охороні здоров'я, а також в освітній та культурній галузях. Для такого типу суспільства головним об'єктом управління є не матеріальні цінності, а символи, ідеї, знання, інтелект, образи. Ці тенденції здійснюють вплив не лише на соціальні, але й на наукові, культуротворчі та духовні сторони розвитку людства. Це призвело до трансформацій в самій філософії культури, до змін у способі її вивчення та репрезентацій (саме через суть і образ).

В наш час процес інформатизації охопив не лише всі розвинуті країни світу, але й чимало країн, котрі розвиваються. Згідно з цим становлення інформаційного суспільства є закономірним етапом розвитку цивілізації, що виникає в результаті впливу сучасних інформаційних і телекомунікаційних технологій, на соціальне та культурне середовище, економіку, науку, державу загалом. Домінуючою тенденцією подальшого розвитку сучасної цивілізації став перехід в середині ХХ ст. від індустріального суспільства до інформаційного, в якому об'єктом і результатом праці більшості працездатного населення будуть наукові знання, розробки, медійні та інформаційні проекти й презентації. Все це з часом позиціонуватиме себе як головний ресурс у розвитку інформаційного суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему існування й перебування людства в «технізованому» та «інформатизованому» світі вперше запропонували на обговорення в середині ХХ ст. американські технократи-футурологи, серед яких були такі визнані дослідники, як: Д. Белл та Н. Віннер. Норберта Віннера в наукових колах називають «батьком комунікації та кібернетики». Він ще в кінці 1940-х років писав у своїх дослідженнях про «комунікаційне суспільство» як про широку структуру, котра повністю побудована на комунікаціях. Такий тип суспільства являтиме собою спілкування індивідів в технізованому віртуальному середови-

щі за допомогою сучасних приладів комунікації, та споживання інформації (телебачення, Інтернет, мобільний зв'язок).

Канадський дослідник Герберт Маршал Маклюен в 1960-х роках писав про нове суспільство як про «глобальне село», в якому інформаційні технології будуть головними і впливатимуть на формування соціально-економічної основи нового суспільства [4: 9].

Американський соціолог У. Дайзард у своїй публікації «Наступ інформаційного століття», прагне виявити значущість нового інформаційного суспільства, яке трансформувалося у багато визначень. Його по-своєму охарактеризовують різні науковці, котрі вивчають соціальну сферу, мас-медіа та інформаційний простір загалом. Дж. Ліхтайм говорить про суспільство постбуржуазного типу; Р. Дарендорф — про посткапіталістичний соціальний лад; А. Етціоні — про суспільство епохи постмодернізму; К. Боулдінг — про постцивілізаційне; Г. Кан — про постекономічне; С. Алстром — про постпротестантське; Р. Сейденберг — про постісторичне суспільство; Р. Барнет називає інформаційний тип суспільства «постнафтовим». Більшість з усіх, названих науковцями, характеристик нового соціального устрою В. Дайзард узагальнює як постіндустріальне суспільство, до якого у своїх дослідженнях неодноразово звертався американський соціолог Д. Белл. За судженням Д. Белла такий термін визначення часової епохи періоду сучасності вказує на яскраві ознаки завершення старого суспільного устрою і на початок нових соціальних культурно-економічних звершень [5: 343–344].

У науковий обіг термін «інформаційне суспільство» було введено одночасно у США та Японії на початку 1960-х рр. дослідниками у сфері медіа та інформації Ф. Маклюпою та Т. Умясао. Теорія інформаційного суспільства розвивалася такими авторами, як Т. Стоуньєр, Й. Масуда, П. Дракер, М. Кастельс та інші. Вона частково була підтримана науковцями, котрі акцентували увагу не стільки на процесі власне інформаційних технологій, скільки на становленні технологічного, чи технотронного суспільства. Вони означали сучасний соціум, відштовхуючись від набутої (і постійно зростаючої) ролі знань — так як суспільство великого знання.

Мета статті. У даному випадку нами поставлено завдання дослідити та виділити основні концепції розвитку інформаційного суспільства в Україні та в світі. Необхідно прослідкувати вплив інформаційного середовища на сучасне людство, дати належну характеристику самому поняттю «інформація» у світовому та вітчизняному соціокультурному середовищі. Також важливим завданням є порівняти стан інформаційного суспільства в Україні та закордоном, аби запозичити зарубіжний досвід для покращення ситуації в даній сфері нашої країни.

Виклад основного матеріалу дослідження. Визначення поняттю «інформаційне суспільство» було дане в кінці 60-х — на початку 70-х рр. ХХ століття. Авторство цього терміну належить різним науковцям сучасності (приклад К. Кояма та Ю. Хаяші — японські теоретики у сфері інформації). У звіті організації з питань інформаційного забезпечення суспільства (Японія) за 1969–1971 рр. інформаційне суспільство визначається як суспільство, в котрому процес комп'ютеризації дає людям доступ до надійних джерел інформації, позбавляючи їх від рутинної праці, забезпечує високий рівень автоматизації виробництва [6: 5].

Інформаційне суспільство — це суспільство, котре приходить на зміну добі індустріального виробництва і вносить перелік нових цінностей у повсякденне життя сучасної людини. Про таке суспільство говорить соціолог Елвін Тоффлер у своїй книзі «Третя хвиля». Дослідник напругу не дає дефініцію цьому поняттю, а визначає його описово, через перелік елементів, котрі є радикально новими для періоду сьогодення і кардинально змінюватимуть життя майбутніх поколінь людей на планеті. «Третя хвиля» — це абсолютно новий спосіб життя, заснований на відновних джерелах енергії; на методах виробництва; котрі не потребують понять «фабрика» чи «завод» в їхньому класичному розумінні, на новому типі родинних зв'язків, шкільної освіти, на зовсім інших зразках корпорацій майбутнього [7: 17]. У дослідженні наукових теорій Д. Белл, будучи одним із основоположників концепції «інформаційного суспільства», формулює ряд ознак такого суспільства в роботі під назвою «Соціальні межі інформаційного суспільства». Вчений визначає суть нового соціуму через зміни, які відбуваються в сучасному суспільстві, виокремлюючи ті ознаки, котрі відрізнятимуть після революційне суспільство від нинішнього. За словами Д. Белла, у столітті, що настає, вирішальне значення для економічного й соціального життя, для способів виробництва знання, а також для характеру праці людини встановиться новий соціальний лад, який базуватиметься на телекомунікаціях. Революція в організації й обробці інформації та знань, в якій центральну роль відіграє комп'ютер чи телебачення, розкривається водночас зі становленням постіндустріального суспільства. Особливо важливими для розуміння телекомунікаційної революції є: 1) перехід від індустріального до сервісного суспільства; 2) вирішальне значення кодифікованого теоретичного знання для здійснення технологічних інновацій; 3) перетворення нової «інтелектуальної технології» в ключовий інструмент системного аналізу й теорії прийняття рішень. Дані аспекти супроводжуватимуться глобальними економічними та соціальними перетвореннями у світі, і залучатимуть до цих процесів все більше людей. Про це зазначає французький соціолог С. Московічі в своїй праці «Століття натопу» (1981 р.): «Постіндустріальне суспільство — це суспільство

мас. Світ живе в епоху приросту населення: феномен людини маси цілком звичне явище у наші дні. Тут відбуваються процеси злиття індивідуального в єдине колективне ціле. Мислення мас — це завжди мислення вже баченого, і вже знаного. Мислення стає автоматичним, воно допомагає перейти з вигаданого на реальне, переступити від ідеї до дій» [8: 201].

Семантична концепція інформації виникла як спроба виміряти суть повідомлень у форматі суджень, котрі є носіями знань і розуміються людиною. Семантична теорія прагне виявити «кількість суті». Крім суті, інформація має для користувача практичну користь, і може застосовуватися для потреб його діяльності.

Інший аспект якісного боку інформації виділений представниками прагматичної концепції. В основі визначення цінності інформації та її користі лежить вплив повідомлень на поведінку тієї чи іншої інформаційної системи (мас-медіа — телебачення) на знання користувача, на вирішення ним визначених завдань. Усі ці підходи розглядають окремі якісні характеристики способів їх кодування, об'єму повідомлень, що передаються, суті, змісту повідомлення, поведінки, вчинків, що змінюють свідомість суб'єкта. При оцінці інформації повинні враховуватись потреби і цілі як суб'єкта, так і об'єкта інформаційного взаємовпливу. Без співвідношення цих двох компонентів можна говорити лише про відносну цінність інформації, як об'єктивного предмету. Будь-яка інформація як вид знання, як результат пізнання довколишнього світу і людини може бути цінною [9: 78–79]. Велике значення для визначення поняття «інформаційне суспільство» мають праці Т. Стоуньєра. В статті «Інформаційне багатство: профіль постіндустріальної економіки» автор подає розгорнуту характеристику поняттю «інформація», акцентуючи на принципових відмінностях останньої від інших видів соціальних і економічних цінностей. Тим самим він обґрунтовує ідею про винятковість наступальної стадії в розвитку суспільства і неодмінності кардинального перелому в історії з її настанням. За словами британського дослідника Т. Стоуньєра інструменти і машини, будучи втіленою працею, в той же час є і втіленням інформації. Інформація може позиціонуватися як результат роботи технічних засобів або як безперервний потік, трансляція різного роду повідомлень (цифрового, друкованого, та аудіовізуального типів). Її можна накопичувати і зберігати для майбутнього використання. Прикладом цьому може слугувати телебачення, а саме телевізійні студії, що в своїх відеоархівах зберігають зразки інформаційних повідомлень, записаних на плівці, відеокасетах, сучасних DVD-носіях. Така інформація є важливою для розвитку сучасного, постіндустріального суспільства. На думку Т. Стоуньєра, існує три основні способи, котрими країна може збільшити своє національне багатство: 1) по-

стійне нарощення капіталу; 2) військові захоплення і територіальні збільшення; 3) використання нової технології, що переводить «нересурси» в ресурси. Завдяки високому рівню розвитку технології в постіндустріальній економіці переведення «нересурсів» в ресурси стало основою для створення нового багатства.

За останній період до теми глобального інформаційного суспільства звертаються і російські науковці. Так, А. І. Ракітов в дослідженнях кінця 1980-х років писав, що перехід до інформаційного суспільства пропонує перетворення виробництва і використання послуг та знань у важливий продукт соціальної діяльності, значення якого постійно зростатиме. Головною метою інформаційного суспільства є забезпечення правових і соціальних гарантій для отримання всієї необхідної інформації. На думку дослідника, основними критеріями інформаційного суспільства є кількість і якість самої інформації, а також її ефективна передача і переробка. Доповнюючим критерієм є доступність інформації для кожної людини (як приклад інформація на телебаченні, радіо, мережі Інтернет). А. Ракітов вважає, що успішним функціонуванням економіки постіндустріального суспільства стане його інформаційний сектор, котрий буде на перших позиціях за кількістю своїх працівників. Розвиток такого сектора дозволить значно прискорити інформаційну інтеграцію окремо взятої країни в глобальне інформаційне суспільство [10: 24].

Розвиток національної і глобальної інформаційної структури, починаючи з першої половини 1990-х років, є стратегічною метою США та Європейських держав. У липні 1994 року комісія Європейської співдружності ухвалила план дій «Європейський шлях в інформаційне суспільство» (*Europe's Way to the Information Society. An Action Plan*), котрий передбачав чотири основні напрямки діяльності Європейського Союзу: створення нормативно-правового простору; розвиток інформаційних і телекомунікаційних мереж, класифікація основних послуг, стандартизація обладнання; вивчення різних соціальних і культурних аспектів інформаційного суспільства; пропаганду концепції формування інформаційного суспільства серед населення з метою заручитися громадською підтримкою [11: 11–12].

Отже, згідно зі сказаним вище, можна стверджувати, що інформаційне суспільство — це соціологічна і футурологічна концепція, де головним фактором суспільного розвитку є виробництво і використання різних видів інформації. Інформаційне суспільство — це явище, котре відображає об'єктивну тенденцію нового витка еволюції цивілізації, котрий пов'язаний з появою нових інформаційних і телекомунікаційних технологій, нових потреб і нового способу життя. За судженням американського соціолога, дослідника нових технологій Мануеля Кастельса, кінець ХХ ст. (1970–1990-ті рр.)

починає формувати у цивілізованому світі інформаційне суспільство як структуру в різних історичних проявах. Новий світ, як вважає науковець, сформувався приблизно в кінці 1960-х — середині 1970-х рр. в історичному поєднанні трьох незалежних процесів: революції інформаційних технологій; кризи капіталізму і етатизму з їхньою наступною реструктуризацією та розквіту культурних соціальних рухів. Серед нових соціально-культурних явищ у світі на перші позиції виходять: боротьба за права людини, фемінізм, захист довкілля, нові тенденції в розвитку музики, кінематографу, образотворчого мистецтва тощо. Взаємодія між цими процесами і викликані ними реакції створили нову домінуючу соціальну структуру, суспільство в мережі; нову економіку — інформаційну/глобальну, і нову культуру — культуру реальної віртуальності [12: 492].

Інформаційне суспільство, на думку М. Кастельса, відрізняється від індустріального прагненням накопичення знань, які черпаються з інформаційних ресурсів з метою максимального використання телекомунікаційних технологій для задоволення попиту їх користувачів. Якщо «індустріалізм» головним чином орієнтований на економічне зростання (на максимальний випуск продукції), то «інформаціоналізм» зорієнтований на накопичення знань, на вищі рівні складності обробки інформації.

Важливу роль при побудові інформаційного суспільства відіграють урбанізм і демографія. Звідси впливають такі взаємовідношення як «людина-мережа» («індивідуалізм-колективізм»). Завдяки цьому збільшується дистанція між глобалізацією та ідентичністю, між мережею та індивідом. ХХІ століття починає позиціонувати себе як «глобальна електронна цивілізація» на базі синтезу телебачення, комп'ютерної служби та енергетики. Перспективи розвитку демократії загалом пов'язані з розповсюдженням інформаційної техніки.

Американські дослідники інформаційного та медіа-простору Дженінгз Брайант та Сузан Томпсон, стверджують, що нові технології спонукали суспільство змінити традиційні уявлення про процеси масової комунікації. В останній час традиційні форми медійної комунікації, маючи велику різнорідну і анонімну аудиторію (телебачення), часто починають об'єднуватися або замінюватися іншими формами комунікації, аудиторія котрих має більше можливостей для зворотнього зв'язку.

Багато нових комунікаційних технологій, поряд з послугами класичних засобів ЗМІ (радіо, преса, телебачення) дають своїм користувачам можливість міжособистісного спілкування. Науковці вважають, що перелік сучасних комунікаційних технологій, які притаманні інформаційному суспільству, бере початок з 1980-х років. В цей перелік входять мікрокомп'ютери, телетекст, відеотекст, інтерактивне кабельне телебачення, супутники зв'язку і телеконференції. Сюди також належать телебачення високої чіткості (ТВЧ) та інтерактив-

не телебачення. Інтерактивне телебачення є результатом поєднання телевізора з комп'ютером. Воно допомагає глядачам обирати протягом телевізійної програми для отримання додаткової інформації, наприклад, спортивної статистики, чи біографічних даних відомих людей науки, культури, економіки, спорту, медицини тощо.

У 2000 роках реальністю є вже комп'ютери з голосовим управлінням, електронні перекладачі та кабельне телебачення на 500 каналів. В майбутньому такі нововведення вже не можна буде назвати «мас-медіа» в звичному значенні цього поняття. Від традиційних ЗМІ їх відрізнятиме особлива природа, деталізоване виробництво та інтерактивний формат [13: 397]. Під терміном «мас-медіа» розуміється централізоване виробництво стандартизованої інформації та розважальної продукції, що постачаються великій аудиторії по окремих каналах. Нові електронні медіа модифікували всі ці умови. Вони мають певний рівень інтерактивності, що нагадує живі діалоги людей. Вони також можуть бути індивідуальними для інформації людини всередині великої аудиторії.

Інформаційне суспільство знаходиться у стані постійного прогресування. Прогрес переходу на цифрову передачу представляє перші фундаментальні зміни в телевізійному мовленні з того часу, коли у світі виникло перше кольорове телебачення. Такий перехід надає більші пріоритети на інформаційному ринку тим власникам телекомпаній, яким належить першість у використанні нових технологій в роботі медіабізнесу. Це активізує розвиток аналогових радіо/телевізійних приймачів, відеомагнітофонів, відеокамер та інших засобів комунікації. Високорозвинуті телекомунікаційні мережі, що репрезентують послуги зв'язку й інформаційні послуги по всій країні та світу, забезпечать поставку необмеженої кількості каналів відео, телефонії, ділової, наукової та розважальної інформації. Це будуть послуги відео-мовлення, ТБ зі зміщенням у часі, платне телебачення, послуги мультимедіа, канали преміум класу, відео за потребою, телеосвіта, інтерактивні ігри [13: 390–391].

Інфраструктурою інформаційного суспільства є нова «інтелектуальна», а не механічна техніка. Суспільство вступає в технологічну еру свого розвитку, коли соціальні процеси стають повністю прогнозованими і програмованими.

Подібне «інформаційне суспільство» в Україні, на наш погляд, є раціоналізованою моделлю тієї технологічної утопії, котра активно розвивалася в західному суспільстві з середини ХХ століття. Однак, навіть там не є реалізованою в повній мірі на практиці. Україна в своєму інформаційному просторі переживає досвід тоталітарних ЗМІ, які хоч і трансформувалися під сучасні світові стандарти технологій, однак за змістом роботи залишилися практично незмінними. Незважаючи на становлення інформаційних індустрій, законодавчої лібералізації

щодо ролі знань, інформації в економічному розвитку, значної кількості приватних медійних структур в Україні, вітчизняне інформаційне суспільство не достатньо сформоване як структура, від якої залежать умови роботи творців медіа-простору.

Згідно зі щорічними дослідженням держав стосовно активності використання у них інформаційних технологій та нових зразків медіа, проведеним Всесвітнім економічним форумом, Україна станом на 2010 рік займає 82 позицію із 134-х країн світу [14: 8]. У найближчий час успішність інформатизації в тій чи іншій країні буде визначати роль і місце тієї країни у світовому співтоваристві. Інформаційний потенціал суспільства визначається не лише рівнем розвитку інформаційних та медіа-структур, а й рівнем розвитку інформаційної культури в суспільстві.

Дослідник феномену інформаційних технологій А. Шерель, висвітлюючи інформаційне середовище, звертається до його класичного вигляду, а саме: радіо, телебачення, преси. Серед цих трьох видів мас-медіа найбільш впливовим на суспільство виявляється телебачення.

Інформаційне суспільство, згідно із судженням А. Шереля, опирається на три класичні моделі носіїв інформації — пресу, радіо, телебачення. Стейка зацікавленість споживачів конкретними програмами (на радіо чи телебаченні) — це вже кроки до розбудови інформаційного суспільства, оскільки медіа-світ починає заміняти аудиторії реальність різними альтернативними зразками інформаційних програм різножанрових напрямків. Це зацікавлює користувачів медіа. Кожен засіб масової інформації посідає певне місце в системі ЗМІ, водночас вони є конкурентами між собою й елементами, що взаємодоповнюють один одного. Найбільш стабільну аудиторію має преса завдяки передплатам на друковані видання. Як в Україні, так і у світі три головні аспекти ЗМІ функціонують, доповнюючи одне одного у різних сферах культури, науки, економіки. Постійна їх трансформація та удосконалення стимулюють їх до виконання своєї головної ролі у формуванні інформаційного суспільства.

Загалом динаміка розвитку інформаційного суспільства в Україні протягом останніх років є стабільною, сталою. Є підстави констатувати, що у найближчий час в нашій країні триватимуть процеси імплементації мережі Інтернет та інших інформаційних технологій. Відбуватиметься конвергенція традиційних і розвиток нових медіа-форматів на технологічній платформі Інтернету. В Україні на сьогоднішній день стрімко формуються масова Інтернет-аудиторія та специфічне мережеве соціокультурне середовище, що за своїми параметрами буде подібним до інформаційних структур у розвинених країнах. Триватиме диверсифікація аудиторії, формуватимуться нові

моделі інформаційного споживання, економічної, соціальної та політичної активності. Однак у міжнародних рейтингах за основними показниками індексів розвитку інформаційного суспільства Україна утримує позиції середні/нижче середніх і відстає від середньосвітового рівня за темпами його розвитку. Вітчизняна практика розбудови інформаційного суспільства є переважно фрагментарною та ситуативною. Вона більше залежна від ринкової кон'юнктури і суспільних ініціатив, аніж від діяльності органів державного управління. Невирішеними залишаються проблеми нормативно-правового, інформаційно-аналітичного, організаційно-технічного, науково-методичного, ресурсного забезпечення проектування інформаційного суспільства. Більшість рішень із цих питань мають декларативний характер. Вони копіюються із законодавства та/чи досвіду інших країн без урахування національних особливостей.

Однією з головних причин такої ситуації є відсутність нормативно підкріпленої, базованої на певній ідеології та стратегії галузевої державної політики. Відповідно до цих аспектів випливають наступні проблеми, а саме:

1. Спостерігаються сталі негативні тенденції в динаміці показників розвитку: зберігається дисбаланс між віковими, регіональними аудиторіями вітчизняного сегмента мережі Інтернет: Київ та міста-мільйонники є основним джерелом вітчизняної Інтернет-аудиторії (на 6 міст припадає 25 % від загальної Інтернет-аудиторії). Інтернет на сьогодні залишається переважно молодіжним середовищем — користувачі старше 45 років складають лише 18 % від загальної кількості споживачів; широкосмуговий доступ до мережі Інтернет (один з найактуальніших глобальних трендів) в Україні можна оцінити як досить низький. Рівень надання таких послуг в Україні складає 4,17 %, що суттєво нижче середньосвітового показника 7,02 %. Також актуальною є проблема створення інформаційно-комунікаційної освітньої 4G мережі національного рівня. Вона не завжди має повноцінне обґрунтування в сенсі перспектив використання та готовності України працювати в межах подібних систем на технологічному, управлінському, економічному, освітянському, політичному рівнях.

2. Зберігаються прогалини на нормативному рівні (включно з міжнародними зобов'язаннями): всупереч рішенням і домовленостям Женевського (2003 р.) та Туніського (2005 р.) самітів з розвитку інформаційного суспільства в Україні досі не запроваджено Стратегій розвитку інформаційного суспільства та електронного урядування.

Враховуючи складну демографічну ситуацію, необхідно залучати старше покоління до використання сучасних інформаційних технологій, зокрема мережі Інтернет. На сьогодні лише 3 %

від загальної кількості користувачів становлять особи старші 60 років, що фактично означає їх виключність із загальнодержавних процесів розбудови нового типу суспільства, хоча одним із гасел європейських програм інформатизації було й залишається таке: «Нікого не залишати позаду». Як відомо, кількість лише пенсіонерів в Україні сягає 13,7 млн. осіб, отож майже третина населення держави залишається поза межами важливих суспільних процесів [14: 29–32].

Висновок. Підсумовуючи сказане вище, можна констатувати, що функціонування інформаційного суспільства у світі сприяє розвитку інформаційної культури, стимулює утвердження цивілізованих стандартів утворення та розповсюдження інформації в розвинутих країнах різних континентів. На це вказують у своїх дослідженнях провідні науковці США, Японії, Європи та Росії. Для України, що тільки стає на шлях розвитку інформаційного суспільства та має певні успіхи в цій царині, досвід інших країн в цьому плані є вкрай важливим. Орієнтуючись на позитивні тенденції розвитку світового інформаційного суспільства в Україні, необхідно підіймати власні стандарти до світового рівня, але з урахуванням вітчизняної культурної самобутності та національної ідентичності. До життя в інформаційному соціумі варто залучати всі вікові категорії громадян України — проте чимало світових інформаційних стандартів варто сприймати критично з урахуванням вітчизняних культурно-історичних традицій та особливостей національного менталітету.

Перспективи подальших досліджень. У подальших дослідженнях необхідно простежити еволюційні зміни світових та вітчизняних мас-медіа проаналізувати особливості розвитку вітчизняного інформаційного суспільства на різних його стадіях, визначити найбільш істотні ознаки, які вплинули на прийоми і принципи їх формування.

Література:

1. Агафонова М. Ю. Большой экономический словарь / М. Ю. Агафонова, А. Н. Азрилиян, С. И. Дегтярев и др.; общ. ред. А. Н. Азрилияна. — М.: Фонд правовой культуры, 1994. — 525 с.
2. Бир Ст. Кибернетика и управление производством / Пер. с англ. В. Я. Алтаева; под ред. А. Б. Челюсткина. — М.: Физматгиз, 1963. — 275 с.
3. Семенов О. И. Информация / О. И. Семенов // Новейший философский словарь. — [2-е изд., перераб. и доп.]. — Минск: Интерпрессервис; Книжный Дом. — 2001. — 1280 с.
4. Маклюан Г. М. Понимание Медиа: Внешние расширения человека / Г. М. Маклюан; [пер. с англ. В. Николаева; закл. ст. М. Вавилова]. — М.; Жуковский: «КАНОН-пресс-Ц», «Кучково поле», 2003. — 464 с.
5. Новая технократическая волна на Западе / [Под ред. П. С. Гуревича]. — М.: Прогресс, 1986. — 452 с.
6. Рейман Л. Д. Информационное общество и роль телекоммуникаций в его становлении / Л. Д. Рейман // Вопросы философии. — 2001. — № 3. — С. 5.
7. Тоффлер Э. Третья волна / Э. Тоффлер — М.: ООО «Фирма», Издательство «АСТ», 1999. — 784 с.
8. Хевеши М. А. Толпа, массы, политика: ист.-филос. очерк / М. А. Хевеши. — М., 2001. — 223 с.
9. Чапля Т. В. Аксиология информационного взаимодействия: теоретико-методологический анализ / Т. В. Чапля. — Новосибирск: Наука, 2006. — 243 с.
10. Ракитов А. И. Наш путь к информационному обществу / А. И. Ракитов // Теория и практика общественно-научной информации. — М., 1989. — 224 с.
11. Скиден У. Глобальный вызов Бангеманна: о международной программе Европейской комиссии по интеграции городов в информационное общество / У. Скиден // Информационное общество, 1999. — № 4. — С. 11–12.
12. Кастельс М. Информационная эпоха. Экономика, общество и культура / М. Кастельс; пер. с англ. — М.: ГУ ВШЭ, 2000. — 606 с.
13. Брайант Дж., Томпсон С. Основы воздействия СМИ / Дженнингз Брайант, Сузан Томпсон; пер. с англ. — М.: Издательский дом «Вильямс», 2004. — 432 с.
14. Дубов Д. В. Информационное суспільство в Україні: глобальні виклики та національні можливості: аналіт. доп. / Д. В. Дубов, О. А. Ожеван, С. Л. Гнатюк. — К.: НІСД, 2010. — 64 с.
15. Радио журналистика / [Под. ред. А. А. Шереля]. — М.: 2002. — 233 с.